

УДК 37(092)(477.53)+54(092)КАРИШИН
DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2024.16.314286>
ORCID 0000-0002-7602-8005
ORCID 0009-0006-7938-2321

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ НАУКОВОЇ СПАДЩИНИ А. КАРИШИНА

Леся Петренко,
докторка педагогічних наук, професорка,
професорка кафедри загальної педагогіки та андрагогіки;
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка;
Юлія Брах,
аспірантка;
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

У статті акцентовано, що науково-педагогічна спадщина кожної видатної постаті допомагає відстежити єдність особистості з національним корінням українського народу, неперервність зв'язку між минулим і сьогодишнім днем. Неповторність багатогранного педагогічного таланту А. Карішина дістає нині справжнє визнання, тому важливо з'ясувати і зрозуміти соціально-педагогічні передумови формування науково-педагогічної спадщини вченого. Пройдений педагогом шлях в умовах діючої радянської системи, набутий практичний досвід, котрий завдяки вродженій цілеспрямованості, наполегливості, любові до землі, до людей, до науки має наукове значення. Неповторність досвіду А. Карішина у науковій, педагогічній, організаційній, господарській діяльності обрано об'єктом дослідження.

Мета статті – розкриття впливу соціально-педагогічних передумов на формування наукової спадщини А. Карішина.

Життя і формування світогляду А. Карішина (1912-1987 рр.) проходило на тлі історичних подій початку ХХ ст. в світі та Російській імперії, зокрема. У процесі формування світоглядних позицій особистості, розширення світогляду, формування громадянських якостей велику роль відіграють екстремальні умови, в які попадає людина. Початок II Світової війни у 1939 році, вступ Радянського Союзу у війну 1941 року став важливою передумовою, яка вплинула на гартування особистості А. Карішина як громадянина, його характер, вчинки.

Проведене дослідження дало можливість виокремити провідні соціально-педагогічні передумови, які мали великий вплив на формування світоглядних основ та становлення особистості А. Карішина як педагога і науковця: по-перше, організація національної школи як найважливішого засобу виховання молоді, яка була ключовим стержнем у розбудові української національної держави в часи національно-демократичної революції 1917-1921 рр.; по-друге, розробка нової соціалістичної концепції розвитку шкільної освіти, в результаті приходу до влади більшовиків; по-третє, утвердження тоталітарних основ радянської держави, їх вплив на демократичні основи державотворення; по-четверте, вплив екстремальних умов (II Світова війна 1939-1945 рр., післявоєнна відбудова країни) на формування світоглядних позицій та громадянських якостей особистості; по-п'яте, ключове значення зміни курсу країни, суспільно-політичних умов її розвитку після рішень ХХ з'їзду КПРС (1956 р.) про засудження культу особи Й. Сталіна на утвердження демократичних паростків у розвитку науки, освіти, культури.

Проведене дослідження є першою спробою систематизації соціально-педагогічних передумов формування наукової спадщини А. Карішина.

Ключові слова: А. Каришин, суспільно-політичне життя, передумови, науковий світогляд, національна система освіти, концепція розвитку шкільної освіти, передумови формування спадщини вченого.

Постановка проблеми. Кожна видатна людина залишає свій, неповторний слід в історії. Її життя, діяльність, наукова спадщина, одержимість, готовність до самопожертви в ім'я високої ідеї, наукових відкриттів, збагачують невичерпну скарбницю знань, розкривають невмирущі моральні цінності для соціального оточення, педагогічної науки.

Науково-педагогічна спадщина видатної постаті допомагає відстежити єдність особистості з національним корінням українського народу, неперервність зв'язку між минулим і сьогоdnішнім днем. Із віддалі часу, велич неповторність багатогранного педагогічного таланту А. Каришина дістає справжнє визнання і для нас важливо з'ясувати і зрозуміти вплив соціально-педагогічних передумов на формування науково-педагогічної спадщини А. Каришина. Пройдений педагогом шлях, в умовах діючої радянської системи, набутий в тих умовах практичний досвід, завдяки вродженій цілеспрямованості, наполегливості, вихованій любові до землі, до людей, до науки має безцінне значення.

В сучасних реаліях переходу до впровадження нової стратегії розвитку суспільства проблема підготовки педагога постає як ода із провідних. У сучасних умовах потрібен фахівець, який вмє творчо, креативно підійти до поєднання традиційних та інноваційних технологій. Неповторність досвіду А. Каришина у науковій, педагогічній, організаційній, господарській справі є об'єктом нашого дослідження.

Актуальність останніх досліджень і публікацій. Окремі проблеми наукової оцінки педагогічної діяльності видатних діячів освіти знайшли відображення в дослідженнях Н. Дічек, М. Євтуха, В. Зверєвої, С. Золотухіної, Г. Молчанова, П. Піскунова, М. Побірченко, О. Савченко, О. Сухомлинської, К. Ушакова, Л. Фрідмана та ін. Сучасна педагогічна наука поповнилася історико-педагогічними дослідженнями вітчизняних вчених щодо вивчення творчої спадщини відомих персоналій – М. Андрієвського, Г. Ващенко, В. Дурдуківського, О. Музиченка, Я. Чепіги та ін.

Метою статті є розкриття впливу соціально-педагогічних передумов на формування наукової спадщини А. Каришина.

Виклад основного матеріалу. Варто зауважити, що складність і суперечливість освітнього простору України впродовж ХХ століття обумовлена впливом соціально-педагогічних передумов існуючого на той час суспільно-політичного життя. В умовах трансформації суспільства зростає зацікавленість науковців щодо розкриття «секрету успіху» талановитих, непересічних педагогів, таких як А. Каришин, який зробив вагомий внесок у розвиток науки та підготовку кількох поколінь науковців, учителів, дослідників попри складність, несприятливість внутрішніх і зовнішніх умов історичного розвитку країни.

Життя і формування світогляду А. Каришина (1912-1987 рр.) проходило на тлі історичних подій початку ХХ ст. в світі та Російській імперії, зокрема. Розв'язання Першої світової війни в 1914 році, революційний переворот в Росії 1917 року викликали соціальні зрушення у суспільстві, ломку суспільних імперських відносин, сприяли піднесенню національно-демократичних революції в Україні 1917-1921 рр. Це був час піднесення українського духу, проголошення української ідеї, формування національної свідомості, виокремлення національних та загальнолюдських цінностей для появи української ідентичності, що було *важливою передумовою* формування особистості А. Каришина.

Національно-демократична революція супроводжувалася розширенням державотворчих процесів, поглибленням національно-культурного відродження українського суспільства на кожному етапі: перший період – початок березня 1917 – 29 квітня 1918 р.: формування та діяльність Центральної Ради, утворення УНР; другий період – 29 квітня 1918 р. – 14 грудня 1918 р. – Українська держава гетьмана П. Скоропадського; третій період – 14 грудня 1918 р. – 14 листопада 1920 р. – доба Директорії УНР.

Кожен із названих періодів відрізнявся історичними умовами, соціальною, культурною політикою урядів. «Проте спільним для них було прагнення до створення нової української

школи та надання можливості дітям України навчатись рідною мовою» – зазначає А. Боровик (Боровик, 2008, с. 243).

На всіх етапах національно-демократичної революції реформування шкільної освіти було важливою, невід’ємною частиною державотворчого процесу. Ключовою складовою зазначених реформ стало започаткування процесу українізації, що в практичній площині означало створення мережі українських шкіл, перехід на викладання українською мовою, введення до навчальних програм українознавчих дисциплін, що сприяло формуванню українського мовного середовища.

Так, за період революції 1917-1921 рр. було відкрито 761 вищу початкову україномовну школу, в яких успішно проведено українізацію та введено до навчальних планів викладання українознавчих дисциплін (*ЦДАВО України*, спр. 42, арк. 25), але по всій Україні найбільш поширеною була мережа нижчих початкових шкіл, кількість яких за часів революції зростає найбільше. С. Сірополко вказує, що у 1918-1919 навчальному році налічувалось 46711 комплектів нижчих початкових шкіл (Сірополко, 1937, с. 156). Архівні матеріали свідчать, що процес українізації відбувався і в середніх загальноосвітніх школах, на 1 січня 1919 року їх налічувалось 138 (*ЦДАВО України*, спр. 126, арк. 10).

Варто зазначити, що початковий етап українізації відбувався в складних умовах боротьби з іноземними арміями, економічною та господарською розрухою. Одним із найбільших досягнень досліджуваного періоду було здійснення реальних кроків з українізації шкіл, а саме – нижча початкова школа перейшла на викладання українською мовою; проведена масова підготовка учителів до викладання навчальних предметів українською мовою шляхом проходження вчителями курсів; вирішено питання підготовки підручників з усіх навчальних дисциплін, книжок для читання, таблиць, малюнків, діаграм, географічних та історичних атласів, карт та іншого обладнання, потрібного для навчального процесу (*На фронті культури*, 1935).

Не дивлячись на поразку народно-демократичної революції 1917-1921 рр. не ідеалізуючи досягнень у реформуванні шкільної освіти можемо констатувати, що здійснені реальні кроки з українізації загальноосвітніх шкіл у стислі строки були одним з найбільших досягнень національно-демократичної революції 1917-1921 рр.

Отже, по-перше, розбудова української національної держави в часи розгортання національно-демократичної революції 1917-1921 рр. на передній план поставила завдання створення національної школи, як найважливішого засобу виховання та розвитку української молоді, що й було однією із *засадничих передумов*, яка вплинула на формування світоглядних мотивів та переконань А. Каришина.

По-друге, поразка національно-демократичної революції 1917-1921 рр., встановлення радянської влади в Україні привела до зміни соціально-педагогічних, суспільно-політичних основ держави. Національна реформа освіти, розроблена на основі новітніх досягнень української та зарубіжної педагогіки після поразки революції не могла бути реалізована. Це привело до розробки нової концепції розвитку шкільної освіти в Україні, метою якої була організація соціального виховання дітей та розвиток соціалістичних елементів (Ряппо, 1927, с. 31). Це було *другою важливою передумовою*, яка впливала на життя і діяльність А. Каришина. Набутий в попередній період практичний досвід мав велике значення. Частина реформаторських ідей, розроблених в часи УНР, були використані радянською владою, після приходу до керівництва державою. Зокрема, це стосується проголошеної у 20-30-ті роки політики українізації, яка підтримувалася населенням України.

З приходом до влади більшовиків відбулося багато змін в освітянській політиці. Зокрема, збереглося гасло «проведення українізації шкіл», але змінився внутрішній зміст цього процесу, змістилися акценти у вихованні дітей. До позитивних результатів слід віднести боротьбу за широке охоплення дітей процесом навчання. Так, впродовж 1920-1923 рр. школи охоплювали навчанням учнів 8-11 років – на 15%, а всього учнів 12-15 років було охоплено навчанням – 25,3% (*Тези докладів і резолюцій Всеукраїнської наради завгубвно*, 1924, с. 2). Тому було визначено нові стратегічні завдання у галузі освіти, серед яких зазначимо, що в ході реалізації семирічного навчання встановилась норма загального початкового чотирирічного навчання. Чотирирічну школу повинна була

продовжити чотирирічна школа фабзавучу або сільської робітничої молоді (*Тези докладів і резолюцій Всеукраїнської наради завгубвно, 1924, с. 14*).

Означені вимоги були закріплені в Законі ВУЦВК і РНК (30 червня 1924 р.) «про затвердження загального обов'язкового навчання», яким передбачалося охоплення обов'язковим навчанням дітей 8-11 років у чотирирічних школах впродовж 1925-1930 рр. (План роботи Наркомосу УСРР).

Водночас відбувався процес ідеологізації системи освіти і культури, про що свідчить лист Наркомосу до всіх губнарсов, в якому містились вказівки щодо проведення на уроках суспільствознавства ознайомлення з історією РКП, революційним рухом, з життям і діяльністю В. Леніна, висвітленням його ролі у господарському та освітньо-культурному розвитку республіки.

У важких соціально-економічних та ідеологічних умовах видатні педагоги Г. Ващенко, В. Дурдиківський, О. Музиченко, С. Русова, Я. Чепіга розробляли і впроваджували в практичне життя нові форми, методи, засоби навчання, що забезпечували підвищення ефективності навчання в школах та закладах вищої освіти.

Отже, настав трагічний для українського народу час: неможливості реалізації української національної ідеї в результаті поразки національно-демократичної революції 1917-1921 рр.; встановлення радянської влади, що привело до зміни суспільно-політичного устрою і втілення в життя соціалістичної системи реформування шкільної освіти. Вона передбачала реорганізацію системи управління, акцентуючи увагу на централізації під керівництвом Наркомосу УСРР, який, в свою чергу, підпорядковувався РНК УСРР під контролем ЦК КП(б)У; реорганізацію національної шкільної системи і утворення системи соціального виховання, в якій новостворені дитячі будинки повинні були стати осередками комуністичного виховання; розробку основ єдиної трудової школи; перепідготовку вчителів для включення у процес втілення реформи на соціалістичних основах (Березівська, 2007, с. 15).

Обрання нового курсу суспільно-політичного життя українського народу привело до кардинальних змін, пов'язаних з початком будівництва радянської системи освіти в Україні, що і стало однією із важливих передумов, які впливали на формування світогляду молоді, зокрема А. Каришина.

По-третє, наслідки цих змін мали негативний вплив на розвиток української культури, української мови, приводили до знищення національно-культурних традицій, звичаїв, релігійних вірувань. В 40-х роках ХХ ст. посилюється ідеологія більшовиків в українському суспільстві шляхом здійснення тиску нової влади на різні верстви населення: працівників освіти, науки, культури, селян, військових. Голод 1932-1933 рр. насильницька колективізація слугували інструментом планомірного наступу радянської влади на селян як опонентів у боротьбі за суспільний вплив.

В умовах формування та утвердження тоталітарного режиму більшовиками проводилась політика нетерпимості до проявів національних поглядів інтелігенції на світ; прокотилася хвиля судових процесів проти видатних представників науки, освіти, культури. Показовим був сфабрикований судовий процес над членами «Спілки визволення України» у 1930 році, який став початком розгрому та залякування української інтелігенції.

В 40-х роках ХХ ст. більшовики спрямували шквал радянської пропаганди проти видатних діячів освіти, науки, культури, військових. Отже, утвердження тоталітарних основ радянської держави супроводжувалось розгромом національно свідомого прошарку української інтелігенції, що привело до руйнування освітньо-культурних досягнень.

Таким чином, зміна суспільного становища селян, інтелігенції, військових, наслідки цих змін як для вказаних представників українського народу, так і для країни в цілому, утвердження тоталітарних основ в управлінні українською державою було тією передумовою, що змушувала інтелігенцію шукати можливість збереження балансу між потребою захисту людської гідності, національної духовності і уникнення переслідувань з боку представників радянської влади і силових структур.

По-четверте, у процесі формування світоглядних позицій особистості, розширення світогляду, формування громадянських якостей велику роль відіграють екстремальні умови,

в які попадає людина. Початок II Світової війни у 1939 році, вступ Радянського Союзу у війну 1941 року став *важливою передумовою*, яка вплинула на гартування особистості А. Каришина як громадянина, його характер, вчинки.

У вересні 1941 р. А. Каришин разом з працівниками педінституту евакуюється на Урал, а потім в Башкирію, працює деякий час вчителем хімії Каменської середньої школи. З січня 1942 року він був призваний до лав Радянської Армії для участі у боротьбі з фашистською Німеччиною, пройшов нелегкий шлях солдата від рядового до помічника начальника батальйону зв'язку, одержав орден і медалі за службу (*Слово про вчителя*, 2012, с. 5).

Війна утвердила рішення А. Каришина займатися науковими дослідженнями з хімії, результати яких були потрібні країні для відбудови народного господарства і стала важливою передумовою для подальших успіхів науковця в галузі хімії. Після закінчення війни розпочалася титанічна робота українського народу по відбудові народного господарства. Ці події мали великий вплив на кар'єрний ріст А. Каришина, визнання його досягнень, утвердження як науковця, викладача, організатора освітньої діяльності, громадського діяча.

У грудні 1945 року, після демобілізації з лав Радянської Армії, він повертається до роботи в Полтавський педагогічний інститут, працює тут впродовж всього життя. Для соціально-педагогічних умов періоду відбудови народного господарства у післявоєнні роки, характерним було ентузіазм народних мас. А. Каришин, працюючи деканом природничого факультету до 1950 року, заступником директора інституту (1951-1955 рр.), а з травня по листопад 1955 р. він виконував обов'язки директора інституту. Багато зусиль спрямовував на покращення умов навчання студентів, їх проживання: з 1 вересня 1953 року було введено в дію навчальний корпус, завершено обладнання хімічних лабораторій, побудовано новий гуртожиток для студентів – і в цьому велика заслуга А. Каришина (*Слово про вчителя*, 2012, с. 5).

У 1950 р. А. Каришин успішно захищає кандидатську дисертацію з хімії. Важкі воєнні (1941-1945 рр.), післявоєнні роки відбудови країни слугували для А. Каришина базовим майданчиком для розкриття його здібностей: наукових, викладацьких, організаторських, громадянських і були важливою передумовою його успіхів і наукових досягнень.

По-п'яте, *могутньою передумовою*, що привела до суспільно-політичних змін в країні став XX з'їзд КПРС 1956 року, на якому було засуджено культ особи Й. Сталіна і розпочався період хрущовської відлиги, впродовж якого «спостерігалось певне послаблення ідеологічного тиску, загальна тенденція подолання культу особи Сталіна, що певною мірою позитивно вплинуло на українську педагогічну думку» (Березівська, 2013, с. 45).

А. Каришин в цей час, на посаді декана, докладав великих зусиль для зміцнення матеріальної бази природничого факультету. Під його керівництвом було створено і обладнано агробіостанцію (нині – ботанічний сад) інституту. Пізніше – з 1973 року і до останніх днів свого життя (1987) він самовіддано, одержимо працював над створенням біостанціону в с. Лучки Кобеляцького району, де до 2000 року проходили польову практику студенти природничого факультету. Він майстерно вів викладацьку роботу, підготував багато поколінь вчителів хімії і біології, яким зумів прищепити любов до цих предметів і заслужити великий авторитет й повагу від них.

Педагог в ці роки розкрився не тільки як талановитий викладач, адміністратор, але і як успішний учений. Не зважаючи на важкі матеріальні умови провінціального педагогічного ЗВО, він разом з колегами, студентами кожен вільну хвилину використовував для проведення дослідів в галузі органічної хімії в інститутській лабораторії і зробив значний внесок у розвиток хімії аценафтена. Дослідженням встановлено, що його наукові відкриття були впроваджені на Рубіжанському хімічному комбінаті. Дослідженнями А. Каришина зацікавилися в свій час навіть «американські науковці з лабораторії органічної хімії в м. Філадельфії (США)» (*Слово про вчителя*, 2012, с. 7).

Отже, зміни в суспільно-політичному житті країни стали поштовхом для розвитку освіти, науки, культури, становлення української вищої школи і це було важливою передумовою для творчого розвитку і становлення А. Каришина як талановитого викладача, організатора, науковця, громадського діяча.

Таким чином, у ході дослідження соціально-педагогічних подій, явищ періоду ХХ століття з'ясовано, що формування світогляду та становлення А. Каришина як викладача, наукового діяча відбувалося, з одного боку, під впливом кризових явищ у соціально-економічному і політичному житті Російської імперії, що викликало соціальні зрушення у суспільстві, ломку суспільних імперських відносин, сприяла піднесенню національно-демократичної революції в Україні (1917-1921 рр.); з іншого – проходило в часи становлення і розвитку радянської влади з її негативними тенденціями (Голодомором 1932-1933 рр., колективізацією, судовими процесами над інтелігенцією, військовими, керівниками підприємств, лікарями) щодо утвердження авторитарного стилю управління державою; був свідком розвитку якісно нових явищ, фактів, подій суспільно-політичного, освітньо-національного життя українського народу (ХХ з'їзд ЦК КПРС, засудження культу особи Й. Сталіна, послаблення тиску на демократичні принципи розвитку країни), що сприяло творчому зростанню особистості А. Каришина.

Висновки. Отже, проведене дослідження дало можливість виокремити наступні соціально-педагогічні передумови, які мали великий вплив на формування світоглядних основ та становлення особистості А. Каришина як педагога-науковця: по-перше, організація національної школи, як найважливішого засобу виховання молоді, яка була ключовим стержнем у розбудові української національної держави в часи національно-демократичної революції 1917-1921 рр.; по-друге, розробка нової соціалістичної концепції розвитку шкільної освіти, в результаті приходу до влади партії більшовиків; по-третє, утвердження тоталітарних основ радянської держави, їх вплив на демократичні основи державотворення; по-четверте, вплив екстремальних умов (II Світова війна 1939-1945 рр., післявоєнна відбудова країни) на формування світоглядних позицій та громадянських якостей особистості; по-п'яте, ключове значення зміни курсу країни, суспільно-політичних умов її розвитку після рішень ХХ з'їзду КПРС (1956 р.) про засудження культу особи Й. Сталіна на утвердження демократичних паростків у розвитку науки, освіти, культури.

Проведене дослідження є першою спробою систематизації соціально-педагогічних передумов формування наукової спадщини А. Каришина, не вичерпує всіх аспектів педагогічної діяльності і потребує цілісного, системного розгляду та аналізу його педагогічної спадщини.

ЛІТЕРАТУРА

- Березівська, Л. Д. (2013). Державна політика стосовно диференціації організації та змісту шкільної освіти в Українській Радянській Соціалістичній Республіці (кінець 30-х – 80-ті роки ХХ ст.): історіографія та джерела дослідження. *Педагогічний дискурс*, 15, 45-50.
- Березівська, Л. (2007). Розробка Наркомосом УСРР системи шкільної освіти та її апробація в контексті соціально-економічних та суспільно-політичних детермінант (1920-1924). *Історико-педагогічний альманах*, 1, 12-29.
- Боровик, А. М. (2008). *Українізація загальноосвітніх шкіл за часів виборювання державності (1917-1920 рр.)*. Чернігів: Чернігівські обереги.
- На фронті культури*. (1935). Київ.
- Ряппо, Я. П. (1927). *Народна освіта на Україні за десять років революції*. Харків: ДВУ.
- Самусенко, Ю. В., Джурка, Г. Ф. (Упоряд.), Шиян, Н. І. (Ред.). (2012). *Слово про вчителя (До 100-річчя від дня народження А. П. Каришина)*. Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава: АСМІ.
- Сірополко, С. (1937). *Історія освіти на Україні*. Львів.
- Тези докладів і резолюцій Всеукраїнської наради завгубвно (1-7 березня 1924). (1924). *Бюлетень Народного комісаріату освіти*, 1, 1-39.
- ЦДАВО України. Ф. 2582. Опис 1. Спр. 42. Арк. 25.
- ЦДАВО України. Ф. 2582. Опис 1. Спр. 126. Арк. 10. Зв.

REFERENCES

- Berezivska, L. D. (2013). Derzhavna polityka stosovno dyferentsiatsii orhanizatsii ta zmistu shkilnoi osvity v Ukrainiskii Radianskii Sotsialistychnii Respublitsi (kinets 30-kh – 80-ti roky KhKh st.): istoriohrafia ta dzherela doslidzhennia [State policy regarding the differentiation of the organization and content of school education in the Ukrainian Soviet Socialist Republic (late 30s - 80s of the twentieth century): historiography and sources of research]. *Pedahohichnyi dyskurs [Pedagogical discourse]*, 15, 45-50 [in Ukrainian].
- Berezivska, L. (2007). Rozrobka Narkomosom USRR systemy shkilnoi osvity ta yii aprobatsiia v konteksti sotsialno-ekonomichnykh ta suspilno-politychnykh determinant (1920-1924) [Development by the People's Commissariat of the Ukrainian SSR of the system of school education and its testing in the context of socio-economic and socio-political determinants (1920-1924)]. *Istoryko-pedahohichnyi almanakh [Historical and pedagogical almanac]*, 1, 12-29 [in Ukrainian].
- Borovyk, A. M. (2008). *Ukrainizatsiia zahalnoosvitnikh shkil za chasiv vyboriuvannia derzhavnosti (1917-1920 rr.) [Ukrainization of secondary schools during the struggle for statehood (1917-1920)]*. Chernihiv: Chernihivski oberehy [in Ukrainian].
- Na fronti kultury [On the cultural front]*. (1935). Kyiv [in Ukrainian].
- Riappo, Ya. P. (1927). *Narodna osvita na Ukraini za desiat rokiv revoliutsii [Public education in Ukraine for ten years of revolution]*. Kharkiv: DVU [in Ukrainian].
- Samusenko, Yu. V., & Dzhurka, H. F. (Comps.), Shyian, N. I. (Ed.). (2012). *Slovo pro vchytelia (Do 100-richchia vid dnia narodzhennia A. P. Karyshyna) [A word about the teacher (To the 100th anniversary of the birth of A.P. Karyshin)]*. Poltav. nats. ped. un-t imeni V. H. Korolenka. Poltava: ASMI [in Ukrainian].
- Siropolko, S. (1937). *Istoriia osvity na Ukraini [History of education in Ukraine]*. Lviv [in Ukrainian].
- Tezy dokladiv i rezoliutsii Vseukrainskoi narady zavhubvno (1-7 bereznia 1924) [Abstracts and Resolutions of the All-Ukrainian Meeting (March 1-7, 1924)]. (1924). *Biuletyn Narodnoho komisariatu osvity [Bulletin of the People's Commissariat of Education]*, 1, 1-39 [in Ukrainian].
- TsDAVO Ukrainy [TsDAVO of Ukraine]*. F. 2582. Opys 1. Spr. 42. Ark. 25 [in Ukrainian].
- TsDAVO Ukrainy [TsDAVO of Ukraine]*. F.2582. Opys 1. Spr. 126. Ark. 10. Zv [in Ukrainian].

**SOCIO-PEDAGOGICAL PREREQUISITES FOR THE FORMATION
OF A. KARYSHYN'S SCIENTIFIC HERITAGE**

Lesya Petrenko,

doctor of pedagogical sciences, professor of the department of general pedagogy and andragogy;
Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University;

Yulia Brach,

postgraduate;

Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University

The scientific and pedagogical legacy of an outstanding figure helps to trace the unity of the personality with the national roots of the Ukrainian people, the continuity of the connection between the past and the present day. Since time immemorial, the greatness and inimitability of the multifaceted pedagogical talent of A. Karyshyn has received real recognition, and it is important for us to find out and understand the influence of socio-pedagogical prerequisites on the formation of the scientific and pedagogical heritage of A. Karyshyn. The path traveled by the teacher in the conditions of the current Soviet system, the practical experience gained in those conditions, thanks to the innate purposefulness, perseverance, nurtured love for the land, for people, for science is invaluable.

In the modern realities of the transition to the implementation of a new strategy for the development of society, the problem of teacher training appears as one of the leading odes. In modern conditions, we need a specialist who knows how to creatively approach the combination of

traditional and innovative technologies. The uniqueness of A. Karyshyn's experience in scientific, pedagogical, organizational, economic matters is the object of our research.

The purpose of the article is to reveal the influence of socio-pedagogical prerequisites on the formation of A. Karyshyn's scientific heritage.

The life and formation of the worldview of A. Karyshyn (1912-1987) took place against the background of the historical events of the beginning of the 20th century. in the world and the Russian Empire, in particular.

The development of the Ukrainian national state during the unfolding of the national-democratic revolution of 1917-1921 put the task of creating a national school in the foreground as the most important means of education and development of Ukrainian youth, which was one of the basic prerequisites that influenced the formation of worldview motives and beliefs of A. Karyshyn.

Secondly, the defeat of the national-democratic revolution of 1917-1921 and the establishment of Soviet power in Ukraine led to a change in the socio-pedagogical, socio-political foundations of the state. This led to the development of a new concept for the development of school education in Ukraine, the purpose of which was the organization of social education of children and the development of socialist elements. This was the second important prerequisite that influenced the life and activity of A. Karyshyn.

The change in the social position of the peasants, the intelligentsia, the military, the consequences of these changes both for the specified representatives of the Ukrainian people and for the country as a whole, the establishment of totalitarian foundations in the management of the Ukrainian state was the prerequisite that forced the intelligentsia to look for the possibility of maintaining a balance between the need to protect human dignity, national spirituality and avoiding persecution by representatives of the Soviet government and security forces.

Extreme conditions in which a person finds themselves play a big role in the process of formation of worldview positions of an individual, expansion of worldview, formation of civic qualities. The beginning of World War II in 1939, the entry of the Soviet Union into the war in 1941 became an important prerequisite that influenced the hardening of A. Karyshyn's personality as a citizen, his character, and actions.

The conducted research is the first attempt to systematize the socio-pedagogical prerequisites of the formation of the scientific heritage of A. Karyshyn, it does not exhaust all aspects of pedagogical activity and requires a holistic, systematic consideration of the analysis of his pedagogical heritage.

Keywords: *A. Karyshyn, socio-political life, prerequisites, scientific outlook, national education system, concept of school education development.*

Надійшла до редакції 21.04.2024 р.